

znamenitosti. Knjiga je napisana z znanstveno natančnostjo, avtor je poiskal in obdelal zavidljivo mnogo virov (623). Kljub dolžini, knjiga namreč obsega 338 strani, ostaja prijetna za branje. Na koncu je 6 strani dolg slovenski povzetek.

Gregor Kovačič

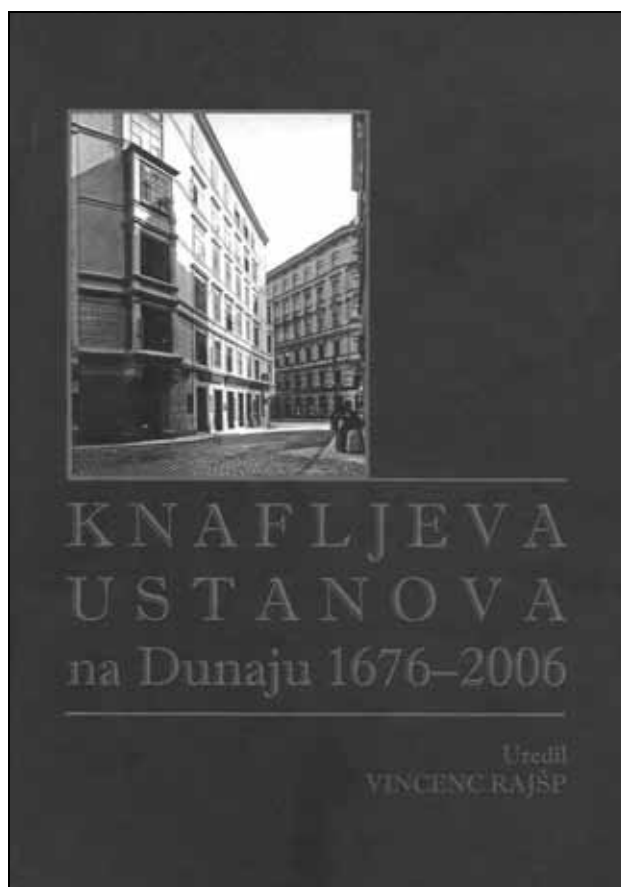
Vincenc Rajšp (ur.): KNAFLJEVA USTANOVA NA DUNAJU 1676–2006. Zbirka Srednjeevropska znanstvena knjižnica / Mitteleuropäische wissenschaftliche Bibliothek, 1. Dunaj / Wien – Ljubljana, Slovenski znanstveni inštitut / Slowenisches Wissenschaftsinstitut – ZRC SAZU, 2007, 249 str.

Ob 330-letnici ustanovitve Knafljeve ustanove in 335-letnici smrti njenega ustanovitelja, duhovnika in mecena Luke Knaflja (1621–1671), je Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju organiziral *Prvi znanstveni simpozij o Knafljevi ustanovi* (Ljubljana, 29. in 30. junija 2006). V pričujočem zborniku so objavljeni znanstveni prispevki, ki so bili v obliki referatov predstavljeni na simpoziju o nedvomno najbolj znameniti štipendijski ustanovi, ki je bila namenjena kranjskim študentom na dunajski univerzi. Knafljeva ustanova je ena izmed številnih ustanov, ki so jih ustanovili slovenski rojaki za študente, vendar ena redkih, ki je prestala skozi stoletja vse nevarnosti ali propada (*Vincenc Rajšp*). Naj na tem mestu spomnimo, da je Knaflja in njegovo ustanovo v širši slovenski zavesti utrdila eminentna študija Petra Vodopivca, *Luka Knaflj in štipendisti njegove ustanove* (Ljubljana 1971). Organizator je k simpoziju pritegnil strokovnjake, ki so se ukvarjali z zgodovino Knafljeve ustanove in njenih štipendistov, kot tudi tiste, ki so bili dejavni pri njenem oživljanju, osmišljanju, pravnem urejanju in obnovi hiše Knafljeve ustanove po letu 1961, ko se je izvršil prenos upravljanja le-te (na osnovi saintgermainске pogodbe) z dunajske na ljubljansko univerzo.

Predstavljeni prispevki vsebinsko zajemajo celotno dobo delovanja Knafljeve štipendijske ustanove na Dunaju (Peter Vodopivec, *Knafljeva ustanova – v luči zgodovine in sedanjosti*; Ivan Tomažič, *Knaflj – svetel zgled za nas vse*; Jože Ciperle, *Arhivi Knafljeve ustanove*; Alojz Cindrič, *Socialno-gmotne razmere študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918*) ter še posebej osvetljujejo ustanovo v okviru slovenske kulturne dediščine (Damjan Prelovšek, *Slovenska kulturna dediščina – mrtvo izročilo ali živa nacionalna obveznost?*; Jože Kušar, *Prenova Knafljeve hiše na Dunaju* /2003/), njeno primerjavo z drugimi sočasnimi ustanovami (Ernst Bruckmüller, *Knafljeva in druge ustanove v Nižji Avstriji, na Dunaju in na dunajski univerzi v poznem 19. in zgodnjem 20. stoletju*) in prizadevanja za njeno

smotno upravljanje (Dušan Nečak, *Prizadevanja za sodobno koriščenje Knafljeve ustanove po letu 1961*; Feliks Bister, *Knafljeva 1984–1993: doba oživljanja ustanove*; Anton Levstek, *Knafljeva ustanova po 1993 – dosežki in perspektive*). Glede na 'sporno' odločitev rektorata Univerze v Ljubljani, da Knafljevo hišo na Dunaju sredi devetdesetih let preda v upravo Mohorjevi družbi v Celovcu, hkrati pa pristane na spremembo njenega statusa v "avstrijsko privatno ustanovo" (kar je v nasprotju z izvirnim statusom Knafljeve ustanove, ki določa, da z njenim premoženjem in hišo na Dunaju upravljajo izključno univerzitetne oblasti), sta še posebej aktualna dva prispevka: prvi obravnava pravna vprašanja v zvezi s Knafljevo ustanovo z vidika slovenskega, avstrijskega in evropskega prava (Verica Trstenjak, *Knafljeva ustanova z vidika slovenskega in avstrijskega prava ustanov in prava EU*); drugi pa obravnava pravni vidik prenosa premoženja slovenske Knafljeve ustanove na avstrijsko Knafljevo privatno ustanovo, na novo ustanovljeno leta 1995 (Eugen Wiederkehr, *Strokovno mnenje o Knafljevih ustanovah – o univerzitetni in privatni z avstrijskega pravnega vidika*).

Čeprav so mnenja in stališča posameznih avtorjev, še posebej glede spornega prenosa premoženja Knafljeve ustanove (z univerzitetnega na privatno), deljena, pa ne gre prezreti enotne ugotovitve udeležencev simpozija:

da je bila vizija ustanovitelja – da svojim rojakom omogoči študij v osrednjem znanstvenem in izobraževalnem središču na Dunaju – nedvomno izpolnjena, saj so slovenski izobraženci, ki so končali študije pred prvo svetovno vojno, igrali pomembno vlogo v politiki, kulturi in na novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani. Tudi po letu 1961, ko je Knafljeva ustanova prešla pod upravo ljubljanske univerze, je Knafljevim štipendistom in drugim slovenskim raziskovalcem nadaljnja štiri desetletja omogočala bivanje in znanstveno delo na Dunaju.

Prvi del zbornika zaključuje seznam prejemnikov štipendij, ki jih je podeljevala Knafljeva ustanova v obdobju 1962–1998. Avtor seznama *Simon Purger* opozarja, da ga je pripravil po dopisih, ki so ohranjeni v različnih mapah in fasciklih, ki jih je bilo mogoče najti v arhivu Univerze v Ljubljani, in je kot tak seveda nepopoln (to lahko potrdim tudi sam, prav tako Knafljev štipendist, 1995).

V drugem delu zbornika je objavljen del dokumentacije (*faksimili 37 dokumentov*) o delovanju Knafljeve univerzitetne ustanove po letu 1961, ko je bila predana v upravljanje ljubljanski univerzi, ter faksimile *ustanovne listine avstrijske Knafljeve privatne ustanove* (1996), sprejete po izvršitvi prenosa premoženja slovenske Knafljeve univerzitetne ustanove na avstrijsko Knafljevo privatno ustanovo (1995).

Za konec si pogledajmo še nekaj aktualnih in kritičnih misli, povedanih na simpoziju:

"Trenutno pri nas nimamo ravno dosti ustanov, ki bi z zasebnimi sredstvi in zapuščinami podpirale študente, univerze in raziskovalno delo. Bolje rečeno, sploh jih nimamo, prepričan pa sem, da jih bomo imeli. Imajo jih namreč vse države, ki so podobno ali bolj razvite kakor mi. Sorazmerno bogati ljudje želijo napraviti nekaj dobrega za okolico in državo, v kateri živijo. Da bo do tega prišlo, je le vprašanje časa, saj so tudi v Nemčiji take ustanove nastale šele dvajset, petindvajset let po vojni" (*Boštjan Žekš*).

"Ob koncu bi se samo še vprašal – tako kot predsednik SAZU – kje so danes Knaflji, kje so danes vizionarji, vizionarji realisti in rodoljubi. O tem bi pa lahko razpravljali na kakšnem drugem simpoziju, ki bi lahko bil posvečen idejam, vizijam in filozofiji Luke Knaflja" (*Valentin Inzko*, veleposlanik Republike Avstrije v Sloveniji).

"Gospod predsednik Žekš se je spraševal, kdaj bomo pri nas našli osebnosti, ki bodo svoje premoženje namenjale štipendijam oziroma štipendiranju, kakor je to napravil bogati posameznik pred 300 leti. Sam menim, da so za takšno ravnanje potrebne vsaj tri generacije kapitalistov; običajno šele tretja generacija začenja namenjati denar za kulturo" (*Jože Mencinger*).

"Nedvomno pa ima med vsemi slovenskimi pomniki preteklosti čisto posebno vlogo Knafljeva univerzitetna ustanova na Dunaju. Nekoč na samem robu mesta, ob obzidju, danes v strogem centru, v prvem okraju, je bila osrednja podporna ustanova študentom z osrednjega

slovenskega ozemlja. Več kot dve stoletji je izpolnjevala svojo prvotno vlogo, tj. štipendiranje študentov na dunajski univerzi. Razpad stare države je spremenil tudi njeno prvotno, dobro utečeno delovanje. Sledila je večdesetletna negotovost, ko se je včasih zdelo, da ustanova nikogar ne zanima in da bi se bilo najbolje z njo raziti. Vendar se to ni zgodilo. V tem času je bil vedno kdo aktiven – včasih so bili to res samo posamezniki – ki se je zavedal pomena ustanove in je zastavil svoje moči, da bi ustanova ostala v slovenski posesti" (*Vincenc Rajšp*, direktor Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju).

"Stališče rektorata ljubljanske univerze, da Knafljeva ustanova v začetku devetdesetih let ni imela pravno urejenega statusa, saj v socialistični Jugoslaviji ustanove kot pravne osebe niso obstajale, in je bilo zato leta 1995 možno pravni položaj Knafljeve ustanove urediti edino z njeno prelevitvijo v 'avstrijsko zasebno ustanovo' ne drži in ni utemeljeno... Naj ob polemičnem tonu, ki se mu ne morem izogniti že zato, ker sem glavno tajnico, rektorja in prorektorja ljubljanske univerze ter slovensko zunanje ministrstvo v začetku devetdesetih skupaj s kolegi neuspešno opozarjal, da je kakršna koli, tudi časovno omejena predaja Knafljeve hiše zunajuniverzitetni zasebni organizaciji ali zavodu v nasprotju z ustanovitvenimi in statutarimi akti Knafljeve ustanove in obvezami, ki sta jih obe jugoslovanski državi sprejeli v pogajanjih, za predajo Knafljeve ustanove Jugoslaviji, omenim še naslednje: trdno sem prepričan, da je Mohorjeva družba lepo poskrbela za prenovo Knafljeve hiše na Dunaju in da je njena želja, da bi to hišo ohranila v svoji upravi, povsem legitimna. Tisto, kar je po večstoletnem delovanju ustanove, ki je s svojo podporo v posebej občutljivih obdobjih slovenskega narodnega dozorevanja in uveljavljanja več kot tisoč petsto uglednim Slovencem omogočila študij in vstop v intelektualno in znanstveno življenje, resnično težko razumeti, pa je kratkoviden in nezainteresiran odnos ljubljanske univerze do dediščine in premoženja, ki sta ji bila zaupana v varovanje in upravo" (*Peter Vodopivec*).

"S spremembo ugledne univerzitetne ustanove v zasebno ustanovo nisem bila zadovoljna ne kot ministrica za znanost in ne kot sedanja rektorica Univerze na Primorskem. Knafljeva ustanova predstavlja skupaj s Slovenskim znanstvenim inštitutom na Dunaju pomembno središče promocije in uveljavitve slovenskega kulturnega, znanstvenega in izobraževalnega delovanja na tujem, obe inštituciji pa sta tudi strateško pomembno mesto utrjevanja slovenske znanstvene in kulturne odličnosti na mednarodnem trgu znanja. Zdi se mi, da smo Knafljevo ustanovo prostovoljno vrnili Avstriji, ki jo je leta 1961 izročila ljubljanski univerzi, namesto da bi v tej ustanovi videli možnosti za nastajanje slovenske kulturne in znanstvene mreže v luči novih evropskih strategij" (*Lucija Čok*).

Avgust Lešnik